

Konferencija
SRPSKA ARHEOLOGIJA
IZMEĐU TEORIJE I ČINJENICA VI. Arheološko nasleđe
Beograd, Filozofski fakultet, 31. mart – 1. april 2018. godine

Organizacija: Filozofski fakultet, Odeljenje za arheologiju,
Centar za teorijsku arheologiju

Tema šeste po redu konferencije *Srpska arheologija između teorije i činjenica* bila je vezana za preispitivanje nastajanja arheološkog nasleđa i odnosa prema arheološkom nasleđu, pre svega disciplinarnog, ali i odnosa javnosti. Povod je bio taj što je 2018. godina proglašena Evropskom godinom kulturnog nasleđa, čime je konačno značaj i uticaj koji nasleđe ima kako na kulturu i društvenu koheziju, tako i na ekonomiju i životnu sredinu, prepoznat i na nivou koji daleko prevazilazi struku.

Nasleđe nije marginalna tema u arheologiji. Međutim, u fokusu su upravljanje, zaštita, konzervacija i pristupačnost arheoloških lokaliteta, te revitalizacija, kulturni turizam i održivost. Smatrajući da je arheološko nasleđe moguće sagledati i iz drugih perspektiva, te da treba da se govori o fenomenima koji osnažuju ili otežavaju rad arheologa, kao i da je nužno promišljanje polaznih osnova discipline, učesnici konferencije bili su pozvani da pitanje arheološkog nasleđa sagledaju sa drugačijih pozicija. Na konferenciji je bilo predstavljeno 19 radova koji su arheološko nasleđe posmatrali iz sledećih uglova: 1. Arheološko nasleđe je koncept – arheološko nasleđe, lokaliteti i predmeti, se „ne nalaze” već se identifikuju; 2. Arheološka interpretacija pod lupom: arheologija u javnosti; 3. Politike arheološkog nasleđa pod lupom: strategije istraživanja i očuvanja arheološkog nasleđa.

Radovi su preispitali šta arheološko nasleđe predstavlja, stvaranje i položaj arheološkog nasleđa u društvu, proces koji je vezan za proizvodnju individualne i kolektivne memorije, te društvenih i kulturnih vrednosti, kroz pitanja ko su sve učesnici u procesu, kakav je međusobni odnos akademije, istraživača i praktičara, kakav je društveni kapital arheološko nasleđe, te veze arheološkog nasleđa i politika, kao i etičke i naučne standarde identifikacije i interpretacije nasleđa. Govorilo se o širim društvenim implikacijama koje ima prezentacija i interpretacija arheoloških rezultata i o odgovornosti koju imaju kako istraživački tako i kustosi, obuhvatajući kritičku refleksiju prema institucionalnom autoritetu, promišljanja o vrednosti nasleđa, odnosno da li je nasleđe na Balkanu, Srbiji, doživljeno kao važno ako nije „etničko” i kakvi su to „pogodni” rezultati, „poželjne” izložbe, te odnos stručnog prema trivijalnom, senzacionalizam i pseudoarheologiju. Otvorena je i diskusija o promenama u politikama prema nasleđu

uopšte, te posebno arheološkom, odnosno mestu arheologije u strategijama razvoja kulture, preventivnoj arheologiji, a koja je ukazala na konkretne probleme stručnjaka u lokalnim zajednicama u procesu staranja o arheološkom nasleđu te pitanje ko ima stvarnu moć u oblikovanju nasleđa – kako utiče finansiranje, donosioci odluka, kako verske zajednice, kako i da li uopšte struka.

Pokrenuta su mnoga pitanja, neka i ponovo, koja su izuzetno važna za disciplinu. Ova su pitanja koja se u drugim sredinama već dugo razmatraju i o njima otvoreno debatuje, a koja se samo povremeno dotiču u srpskoj arheologiji. Ili je reč o problemima sa kojima se arheologija u Srbiji suočava, u pojedinim slučajevima, i decenijama.

Za neke buduće strategije, zakone ili disciplinarna suočavanja, u završnoj diskusiji detektovani su kao osnovni ovi problemi:

- 1) Strukovna snaga ne postoji: arheološka zajednica – u akademiji, nauci, kulturi – ne nastupa zajedno, stoga se ne prepoznaje kao relevantna bilo prilikom kreiranja novih politika i strategija u arheologiji i zaštiti nasleđa, bilo prilikom donošenja strategija u nauci ili strategija održivog razvoja. Rezultat je rastegljiv koncept nasleđa, *copy-paste* pristup u kreiranju legislative, nevidljivost struke, minimalizovana pozicija arheologa.
- 2) Strukovna komunikacija: međusobna, komunikacija sa drugim sektorima, komunikacija sa različitim nivoima vlasti nedostaje; arheološkoj zajednici nedostaje i protok informacija, ne samo u okviru discipline, već sa različitim upravnim i izvršnim nivoima vlasti.
- 3) Podizanje svesti o značaju arheološkog nasleđa: poverenje javnosti u disciplinu je smanjeno, čemu doprinose i ministarstva kulture odnosno nauke podržavajući pseudoarheologiju, kao i mediji, ali i sama struka koja insistira na autoritetu istraživača.
- 4) Obrazovanje arheologa: ne školujemo i ne pripremamo arheologe za rad u zaštiti nasleđa.
- 5) Stručni integritet: pitanje namerne ili nenamerne *saradnje* profesije i dnevne politike koje se jednako odnosi na učešće u radu upravnih i izvršnih struktura (rad komisija ministarstva, rad koordinacioni odbora – ako želimo da stvar ne uspe) kao i na disciplinarnu interpretaciju i prezentaciju.
- 6) Stručna etika: prisutno fabrikovanje, falsifikovanje, plagiranje, poklanjanje autorstva, kao i suviše publikacije.
- 7) Upotreba prošlosti: zastarelost konceptualnih alata tako da su važne (arheološke) teme van radara društvenih aktera kojima bi mogle biti od neposrednog interesa; narativi u javnom prostoru, narativi u prezentacijama, narativi u naučnim radovima se retko preispituju.
- 8) Ilegalna trgovina arheološkim predmetima i ilegalna iskopavanja; arheo-amateri sa značkom: organizovani kriminal kojem pomaže nedostatak legislative, jasne državne strategije, nepostojanje međusektorske saradnje, saradnja policije.
- 9) Aktivizam: iscrpljenost i razočaranost.
- 10) Finansiranje: arheološka iskopavanja nisu predviđena/moguća u okviru budžeta nauke – nedostatak međusektorske saradnje; u budžetu kulture sredstva su mi-

nimalna, a kao posledica nemanja istraživačkih strategija i prioriternih arheoloških tema, sredstva se projektima dodeljuju na osnovu formalnih, a ne sadržajnih kvaliteta, autoriteta istraživača, interesnih grupa; neprepoznavanje potencijala preventivne arheologije za rasterećenje državnog budžeta

Predložena su i neka rešenja:

- 1) Identifikacija resursa: registar arheologa (koji bi pokazao kapacitet struke).
- 2) Paradigmatska promena: disciplinarno preispitivanje procesa, istraživačkih i muzeoloških, počevši od stvaranja arheološkog zapisa, preko selekcije i odbacivanja predmeta, do interpretacije i medijacije.
- 3) Etičke promene: diskusije o temama koje postavljaju etičke standarde u prvi plan, uz dobrodošlu kritiku institucionalnih autoriteta.
- 4) Upotreba prošlosti: artikulacija arheoloških prošlosti – naučne i muzejske prezentacije koje se ne stvaraju radi dnevne politike; muzejske prezentacije koje treba da su višedimenzionalne; uključeni u društvo možemo da utičemo, ali samo kroz zajednički nastup.
- 5) Podizanje svesti o značaju arheološkog nasleđa: uključivanje u šire debate problemski, a ne kao proizvođači prošlosti; isticanje značaja arheološkog nasleđa kao neobnovljivog resursa; podrška i saradnja javnosti u nameri da se ovaj resurs zaštiti od divljih kopača, ilegalnih istraživanja i ilegalne trgovine.
- 6) Edukacija budućih arheologa u zaštiti arheološkog nasleđa.
- 7) Finansiranje: poslednji korak, kojem treba da prethodi institucionalna reorganizacija; promena teritorijalnih nadležnosti muzeja i značajnija uloga regionalnih muzeja; razdvajanje upravne i programske funkcije ministarstva; evaluacija kao bitan faktor daljeg projektnog finansiranja; saradnja kulture i nauke; partnerstva privatno-javno, u kojem privatni sektor mora da se uvede u jasan pravni okvir.

Kao što je već istaknuto, nasleđe nije marginalna tema u arheologiji. Niti je ova konferencija bila prva koja se njime bavi iz više uglova. Međutim, kao i prethodne godišnje konferencije *Srpska arheologija između teorije i činjenica*, i ova je bila osmišljena da bi se preispitala ne samo teorijska polazišta arheologije, već i praksa, a posebno društvena uloga i odgovornost arheologa, otvarajući – za našu sredinu – nove perspektive.

*Tatjana Cvjetičanin
Narodni muzej u Beogradu*